

УДК 94(4)“1774/1799(048.83)

DOI 10.7251/SIC2205201S

КЊИГА О ЧЕТИРИ РЕВОЛУЦИЈЕ

(Милош Ковић, *Четири револуције. Европа и свет 1774–1799*,
Београд: ИП Филип Вишњић, 2021, стр. 285)

Милош Ковић предаје Општу историју XIX вијека на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. *Четири револуције. Европа и свет 1774–1799*. његово је најновије дјело. Писање књига посвећених европској и свјетској историји није уобичајена пракса српских историчара, њихове су теме по правилу „локалног“, националног карактера. Синтетички приступ уз истовремено постављање српске историје у шири европски и свјетски контекст такође је ријеткост. На прсте једне руке могуће је набројати домаће историчаре који су се прихватили таквог задатка. Поред теме, хронолошки оквир такође представља својеврсно изненађење. Милош Ковић се до сада, у својим научним радовима и већини монографија, фокусирао на златно доба српске културе (1903–1914), године Велике источне кризе (1875–1878) и период Првог свјетског рата (1914–1918) да би овом књигом „отишао“ на почетак дугог деветнаестог вијека о којем пише и предаје скоро двије деценије.

Питким стилем анализирајући политичке, економске и друштвене теме Европе и свијета, скицирајући биографије, комбинујући догађајну са историјом идеја, неријетко излазећи из задатог хронолошког оквира и не плашећи се да изнесе свој став, Ковић је написао добру књигу. Прво

поглавље *Политичка мапа света: 1774. година* (стр. 13-39) кроз наслове „Полазна тачка“, „Европа и њени поседи“ доноси хронолошке границе и опис политичке мапе Европе у години када су Русија и Османско царство потписали мир у Кучук-Кајнарџију, мјесту у данашњој сјевероисточној Бугарској. Описана је нова позиција Русије и дат преглед стања важних европских држава. Кроз четири кратка поднаслова „Аустралија и Океанија“, „Азија“, „Африка“ и „Америка“ дата је скица тадашњих прилика ваневропског свијета.

Друго поглавље *Интелектуална револуција* (стр. 41-83) кроз наслове „Успон науке“, „Религија и наука“, представља све кључне личности које су својим научним радом помакле границу дотадашњих знања. Уз навођење околности које су ондашње интелектуалце отуђили од религије, апострофиран је утицај које су природне науке имале на филозофе који су почели из њих, умјесто из хришћанских учења, изводити сазнања о нематеријалном свијету. Истовремено наглашавајући да је та научна елита суштински била танак друштвен слој. Наслов „Политичке идеје: Макијавели, Хобс, Лок“ истиче улогу ова три знаменита човјека. У насловима „Просвећеност: ауторитет разума“, „Нова побожност“, „Толеранција“, „Политичка мисао“, „Волтер“, „Русо“, „Космополитизам и национализам“, „Штурм унд Дранг“ и „Хердер“ објашњавају се најзначајнији појмови и дјела уз кратке биографије Франсоа-Мари Аруе де Волтера (1694–1778), Шарл-Луја де Секонда барона од Бреде и Монтескјеа (1689–1775), Жан-Жака Русоа (1712–1778) и Јохана Готфрида фон Хердера (1744–1803). Наглашавајући да је овај потоњи тврдио да је „Фолк“ народ најзначајнија јединица човјечанства, као и да се срећа и слобода појединца може у потпуности остварити само у оквиру заједнице.

Треће поглавље *Индустријска револуција* (стр. 85-126) кроз одговарајуће наслове наглашава „Значај Индустијске револуције“, даје њен „Хронолошки и просторни оквир“. Наслов „Узроци Индустијске револуције“ поставља питање зашто и како је почела ова револуција и зашто се догодила у Великој Британији? Затим се у насловима „Демографска и пољопривредна револуција“, „Колонијално царство и трговачка револу-

ција“, „Потрошачка револуција“, „Културни миље Енглеске“, „Протестантизам, наука и кредити“ сагледавају сви сегменти вишеслојног одговора. Наслови „Токови револуције“, „Друга индустријска револуција“, „Последице Индустријске револуције: модел модернизације“, „Друштвене промене“ пружају даља појашњања. У наслову „Исток и Запад“ аутор пише да је Индустријска револуција подијелила Европу на Сјевер и Југ а свијет на Запад и Исток. Ове четири ријечи добиле су вредносно афирмативно или пежоративно значење у зависности од постигнутог степена „индустријализације и модерности“. Европа већ тада са својим предностима почиње да изгледа недостижно, а свијет добија обресе подјеле на „средиште“, „полупериферију“ и „периферију“.

Описујући „дијете протестантизма и Интелектуалне револуције“ аутор у четвртом поглавље *Америчка револуција* (стр. 126-171) у наслову „Колоније у Северној Америци“ доноси историјат европске колонизације овог континента и приказује вјерски шаролик мозаик новонасталих колонија. Кроз наслове „Узроци побуне“ и „Први сукоби и почетак револуције“ описује догађаје који су довели до кључног догађаја описаног у наслову „Декларација независности“, у којем поред контекста самог чина и кључних актера пажњу посвећује и тексту, наводећи утицаје идеје Џона Лока. Закључујући да су Американци у почетку већи значај давали националној и државној реторици Декларације, да би временом растао значај „универзалних природних права“. Затим објашњава даље „Ратне операције“ и завршава са насловом „Доношење устава“ у којем дефинише сукоб два политичка концепта. Реформатори који су себе звали федералистима залагали су се за ефикасну федерацију, јаку централну власт и обуздавање демократије. С друге стране, били су демократи који су вјеровали у идеје просветитељства и „посебан пут америчког народа“. Тада је успостављен двопартијски систем по угледу на британски, с тим да је умјесто њеног сложеног историјског наслеђа и обичајног права у темељ историје нове републике стављена револуција, у којој је устав „као израз слободне воље и рационалног договора“ добио статус светиње.

Пето поглавље *Француска револуција* (стр. 173-238) обимом је највеће у књизи а ауторским приступом и најразноврсније. Кроз наслове „Важност“, „Историографија“, „Узроци“ читаоцима се пружа јасан и поучан увид у један од „најважнијих догађаја у модерној историји свијета“. Аутор кроз наслове „Скупштина нотабла“, „Скупштина државних сталежа“, „Народна уставотворна скупштина“ приказује како је од јуриша на Бастиљу дошло до доношења Устава и расписивања избора. Наслов „Законодавна скупштина“ описује како су до тада формиране главне политичке струје и странке ушле у фазу међусобних сукоба око питања уређења државе, као централизоване, односно децентрализоване, а још више око питања сарадње са владаром. Истовремено на границама француске државе водиле су се оружане борбе за њен опстанак. У страху од спољне опасности почели су да добијају на интензитету унутрашњи сукоби. Дошло је до масовног убијања политичких противника, како аутор пише „пропламсаја будућег терора“. Након француске побједе у бици код Валмија 20. септембра 1792. заустављено је непријатељско напредовање. Дан касније, како пише у наслову „Конвент“ укинута је монархија, а 22. септембра 1792. проглашена република. Услиједиле су даље подјеле револуционара које су најочитије биле код питања односа према свргнутом владару. Чином погубљења Луја XVI 21. јануара 1793. године „срушени су сви мостови иза револуције и европских дворова“. Почела су ратна сучељавања са другим европским државама уз истовремено крваво обрачунавање унутар Француске. Револуција је почела да једе своју дјецу која су занесена својим месијанским мисијама промијенила и начин рачунања времена. До новембра 1794. године ликвидирани су практично све кључне личности које су заговарале политичке крајности. Аутор у наслову „Термидорски Конвент и Директоријум“ објашњава да је сљедеће године Француска потписала три мировна уговора проширивши своје територије више него што су могли да сањају некадашњи владари. Од новембра 1795. до новембра 1799. године основни политички правац био је средњи, умјерени пут. У том периоду гушене се побуне и прогоњени непријатељи, а у војсци као „најзначајнијем достигнућу Директоријума“ све више се истицао млади Наполеон Бона-

парта. Војници под његовом командом извели су 9-10. новембра 1799. државни удар и власт је повјерена „извршној комисији конзула“.

Будућност је била непрозирна (стр. 239-240) кратак је и ефектан заључак књиге о времену од 1774. до 1799. године у којем су постављена питања на која се одговори и данас траже. „Права искушења“ за Европу и свијет су тек долазила. Вријеме ће показати да ли ће Ковић на сличан начин приказати Наполеоново доба или можда понудити синтетички приказ историјских збивања у Европи и свијету у периоду од Бечког конгреса до Сарајевског атентата. Настављајући на тај начин дјело великана српске историографије Васиља Поповића.

Милош Ковић је до сада написао неколико књига које по правилу добију друго издање као *Дизраели и Источно питање* Београд Clіo 2007. и 2018, *Једини пут. Силе Антанте и одбрана Србије 1915. године* Београд Филип Вишњић 2016. и 2019, *Велике силе и Срби (1496–1833)* Београд Catena mundi 2021. два издања. Књига *Четири револуције* свакако заслужује да настави тај низ.